

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА**

**Географічний факультет
Кафедра географії України та регіоналістики**

**ГЕОГРАФІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПУТИЛЬСЬКОЇ
ГРОМАДИ**

**Кваліфікаційна робота
Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський)**

Виконав:
студент 4 курсу, 401 групи
Спеціальності «Географія 106»
ОПП «Географія»
Іліщук Станіслав Ярославович
Керівник: доктор географічних наук,
професор Костащук Іван Іванович

До захисту допущено на засіданні кафедри
Протокол № ____ від _____ 2025 р.
Зав. кафедрою _____ проф. Костащук І.І.

Чернівці – 2025

АНОТАЦІЯ

Путильська селищна громада – адміністративна одиниця у Вижницькому районі Чернівецької області, утворена в 2020 році в межах реформи децентралізації. Адміністративний центр – смт Путила. Громада охоплює одну селищну раду (Путила) та 17 сільських рад – усього 18 населених пунктів (1 селище і 17 сіл).

Географічно громада розташована в Українських Карпатах, у межах Верховинсько-Путильського низькогір'я ("передгір'я" Карпат), з висотами до 900-1000 м. Центр громади, Путила, лежить над річкою Путилка – притокою Черемошу, що створює мальовничі долини. Частка лісів у колишньому районі – близько 63 % території.

Головна водна артерія – річка Путила (іноді "Путилка"), притока Черемошу, що формує долину смт Путила. Долина річки – важлива для геоморфології та ландшафтного різноманіття громади.

Територія вкрита переважно хвойними (ялиновими) та буковими лісами; у долинах – присадибні та польові угіддя. Завдяки гірському рельєфу та екологічній чистоті, громада приваблює туристів-рекреаційна діяльність активно розвивається.

До складу громади входять, крім Путили, такі села: Випчина, Греблина, Гробище, Дихтинець, Замогила, Киселиці, Малий Дихтинець, Паркулина, Площі, Поляківське, Рижа, Рипень, Сергії, Соколій, Тесницька, Тораки, Фошки.

Громада межує з гірськими хребтами Українських Карпат – Горгани, Покутсько-Буковинські Карпати, Братківський хребет, Чорногора, Гриняви. До кордону з Румунією – приблизно 5 км від Путили. Рельєф і клімат формують м'яку гірську погоду, що відрізняється значними опадами та прохолодною температурою влітку.

Путильська громада – це компактна адміністративно-територіальна одиниця передгір'я Українських Карпат з багатою природою: горами, лісами, річковими долинами. Рельєф з лісистими схилами й глибокими долинами створює сприятливі умови для розвитку туризму та екологічних проєктів. Адміністративно-територіальна структура включає смт Путила як центр і 17 сіл; населення становить близько 11,3 тис. мешканців, а площа ~233 км².

Ключові слова: територіальна громада, децентралізація, географо-краєзнавча характеристика, Путильська громада, Вижницький район.

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів наукових досліджень інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____ Станіслав ІЛІЩУК

ABSTRACT

Putyl settlement community is an administrative unit in Vyzhnytsia district of Chernivtsi region, formed in 2020 as part of the decentralization reform. The administrative center is Putyl village. The community includes one settlement council (Putyl) and 17 village councils - a total of 18 settlements (1 settlement and 17 villages).

Geographically, the community is located in the Ukrainian Carpathians, within the Verkhovyna-Putylsky lowlands ("foothills" of the Carpathians), with altitudes up to 900-1000m. The center of the community, Putyl, lies above the Putylka River - a tributary of the Cheremosh, which creates picturesque valleys. The share of forests in the former district is about 63% of the territory.

The main waterway is the Putylka River (sometimes "Putilka"), a tributary of the Cheremosh, which forms the valley of the Putylka village. The river valley is important for the geomorphology and landscape diversity of the community.

The territory is covered mainly with coniferous (spruce) and beech forests; in the valleys there are homesteads and fields. Due to the mountainous terrain and ecological cleanliness, the community attracts tourists - recreational activities are actively developing.

The community includes, in addition to Putyla, the following villages: Vypchyna, Hreblyna, Grobyshche, Dykhtynets, Zamogyl, Kyselitsy, Maly Dykhtynets, Parkulina, Ploschi, Polyakivske, Ryzha, Rypen, Sergii, Sokolii, Tesnytska, Toraki, Foshka.

The community borders the mountain ranges of the Ukrainian Carpathians - Gorgany, Pokutsko Bukovynsky Carpathians, Bratkivskyi Ridge, Chornogora, Hrynyava. The border with Romania is approximately 5 km from Putyla. The relief and climate form a mild mountain weather, characterized by significant precipitation and cool temperatures in summer.

The Putyl community is a compact administrative-territorial unit of the foothills of the Ukrainian Carpathians with rich nature: mountains, forests, river valleys. The relief with wooded slopes and deep valleys creates favorable conditions for the development of tourism and environmental projects. The administrative-territorial structure includes the village of Putyl as the center and 17 villages; the population is about 11.3 thousand inhabitants, and the area is ~233 km².

Keywords: territorial community, decentralization, geographical and local history characteristics, Putyl community, Vyzhnytskyi district.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ВИВЧЕННЯ ГЕОГРАФО-КРАЄЗНАВЧОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ.....	7
1.1 Краєзнавство як наука про вивчення окремих країв	7
1.2. Методи географо-краєзнавчих досліджень	11
РОЗДІЛ 2. ФІЗИКО-ГЕОГРАФІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПУТИЛЬСЬКОЇ ГРОМАДИ.....	14
2.1. Географічне положення Путильської селищної громади.....	14
2.2. Тектонічна будова, рельєф та корисні копалини громади	16
2.3. Кліматичні та гідрологічні особливості території.....	18
2.4 Ґрунтовий покрив, рослинний та тваринний світ	20
РОЗДІЛ 3. СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПУТИЛЬСЬКОЇ ГРОМАДИ	24
3.1. Демографічні зміни у Путильській громаді.....	24
3.2. Етнічна структура населення громади	27
3.3. Господарство та розвиток бізнесу в громаді.....	28
РОЗДІЛ 4. КРАЄЗНАВЧА ХАРАКТЕРИСТИКА ПОСЕЛЕНЬ ГРОМАДИ	32
4.1. Селище Путила – центр громади.....	32
4.2. Краєзнавчий опис сільських поселень громади	34
4.3. Туристична привабливість Путильської територіальної громади	36
ВИСНОВКИ.....	39
ДОДАТКИ.....	41

ВСТУП

Путильська селищна територіальна громада – одна із самобутніх адміністративно-територіальних одиниць Чернівецької області, розташована в межах гірської частини регіону – Українських Карпат. Громада вирізняється своєрідними природними умовами, сприятливим географічним положенням, багатими природними ресурсами, етнокультурними особливостями й потенціалом для рекреаційного, туристичного, лісогосподарського та аграрного розвитку. З огляду на гірський рельєф, багатство природних ландшафтів, сприятливий клімат та відносну віддаленість від промислових центрів, вивчення географічної характеристики Путильської громади є особливо актуальним для розуміння особливостей її просторової організації, природно-ресурсного потенціалу, господарської спеціалізації та перспектив сталого розвитку.

Мета роботи – здійснити комплексний географічний аналіз природних, демографічних, економічних та просторових особливостей Путильської територіальної громади для виявлення основних чинників, закономірностей та проблем її розвитку.

Відповідно до мети поставлено завдання:

1. Проаналізувати природно-географічні умови громади (геологію, рельєф, клімат, гідрографію, ґрунти, ландшапти).
2. З'ясувати адміністративно-територіальну структуру, особливості розселення й демографічні процеси в межах громади.
3. Оцінити природно-ресурсний потенціал громади, виявити основні види природокористування.
4. Проаналізувати особливості економічного розвитку, спеціалізації господарства й перспективні напрями розвитку території.
5. Сформулювати рекомендації щодо вдосконалення просторової організації й природокористування в межах громади.

Об'єкт дослідження – природно-географічний простір Путильської селищної територіальної громади. Предмет дослідження – природні, демографічні, економічні та просторові особливості функціонування

Путильської громади як адміністративно-територіальної та природно-господарської системи.

Методи, які використовувалися під час дослідження порівняльно-географічний для виявлення відмінностей у природних умовах та рівнях соціально-економічного розвитку; історико-географічний - для вивчення формування природно-географічних та господарських особливостей території в часі; картографічний, для просторового відображення природних ресурсів, меж та особливостей громади, статистичний, для аналізу демографічних, економічних даних, виявлення тенденцій та закономірностей, аналітично-описовий, для узагальнення отриманих результатів, формування висновків і рекомендацій.

Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості використання їх для планування просторового розвитку громади, оптимізації природокористування, формування туристичних маршрутів, прийняття управлінських рішень органами місцевого самоврядування, проведення подальших природничих, економіко-географічних, містобудівних та екологічних досліджень території.

Таким чином, результати даного дослідження сприятимуть глибшому усвідомленню природно-географічних особливостей, соціально-економічних процесів та перспектив розвитку Путильської громади в умовах сучасних викликів регіональної політики, просторового планування й раціонального природокористування.

Структура роботи. Робота складається із вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ВИВЧЕННЯ ГЕОГРАФО-КРАЄЗНАВЧОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

1.1 Краєзнавство як наука про вивчення окремих країв

Краєзнавство є однією з найважливіших галузей науки, спрямованої на глибоке, усебічне й системне вивчення окремих місцевостей, регіонів, територій – усіх тих природних, історичних, соціально-економічних, етнографічних, культурних, екологічних та просторових особливостей, які формують самобутність конкретного краю. На відміну від інших галузей знань, спрямованих на вивчення абстрактних процесів чи універсальних закономірностей, краєзнавство зорієнтоване на конкретику місця – вивчаючи природні умови, природні ресурси, геологію, клімат, гідрографію, ландшафти, ґрунти, рослинність, тваринний світ, особливості історії, культури, побуту, традицій, демографії, економіки, розселення, народні ремесла, усну творчість, мову, етнографію й усі ті чинники, які формують «дух місця» та сприяють усвідомленню його особливостей.

Ця особливість робить краєзнавство не лише описом території, а й глибоким, багатоплановим просторовим аналізом взаємодії природних чинників із соціально-економічними процесами, формуванням культурних ландшафтів, просторової організації населення, взаємозв'язків природного середовища й місцевої культури. Краєзнавство – це не просто вивчення окремих характеристик місцевості, а просторово-комплексний, цілісний та системний процес дослідження, спрямований на формування повного уявлення про природно-географічні, історико-культурні, економічні, демографічні особливості конкретної території, виявлення їх взаємозв'язків, взаємних залежностей, чинників формування просторової структури, своєрідності й унікальності місцевої природно-антропогенної взаємодії [12].

Історично краєзнавство сформувалося як самостійний напрям знань у результаті прагнення людини не тільки пізнати навколишнє середовище, а й усвідомити особливість своєї «малої батьківщини» в межах регіону, сприяти збереженню природних багатств, історичних та культурних цінностей, формуванню регіональної самосвідомості й патріотизму. З огляду на свою багатогранність, краєзнавство відкриває простір для взаємодії багатьох суміжних наук – географії, історії, археології, етнографії, культури, екології, туризмознавства, економіки, планування просторового розвитку, природокористування тощо. Краєзнавчий метод сприяє глибшому усвідомленню того, як природні умови (рельєф, клімат, гідромережа, ландшафти, природні ресурси) взаємодіють із господарською діяльністю людини, спричиняють формування місцевої культури, традицій, особливостей побуту, просторової організації населення, сприяють утворенню місцевої просторової самобутності.

Таким чином, краєзнавство – це не просто описова галузь знань, а самостійний просторовий методологічний напрям, спрямований не лише на вивчення природних умов, історичних процесів чи економічних чинників окремої місцевості, а й на формування цілісного уявлення про місце, його просторову унікальність, взаємозв'язки природних процесів із процесами антропогенного освоєння, вивчення формування місцевої культури в умовах взаємодії природних чинників, історичних процесів, економічних перетворень, демографічних особливостей. Краєзнавство сприяє формуванню усвідомленої регіональної ідентичності, стає основою для оптимізації природокористування, просторового планування, збереження природної та історико-культурної спадщини, сприяє формуванню почуття патріотизму, поваги до місцевої культури, історичних цінностей, природних багатств [14].

Таким чином, в умовах швидких глобалізаційних процесів, активної економічної трансформації, зміни природного середовища в результаті господарської діяльності, в умовах регіональних дисбалансів, природно-екологічних викликів, краєзнавство набуває особливого значення як засіб усвідомленого вивчення, системного осмислення й популяризації природної,

історичної, економічної, культурної своєрідності окремих місць. З огляду на ці чинники, краєзнавство не лише забезпечує нагромадження знань про конкретний регіон, а й сприяє формуванню культури природокористування, сприяє гармонізації взаємодії природної та антропогенної складових простору, відкриваючи шлях для раціональної просторової організації, формування стратегій сталого регіонального розвитку, спрямованих як на природне відтворення, так і на забезпечення гідної якості життя для місцевого населення. Краєзнавство, таким чином, є важливим засобом просторового планування, природоохоронної діяльності, управління природними ресурсами, сприяючи усвідомленню взаємозв'язків природного середовища й господарської діяльності людини як невід'ємних чинників функціонування окремої місцевої території в умовах сучасних викликів просторового й економічного розвитку.

Дослідження краєзнавства як науки про вивчення окремих територій посідає важливе місце у працях видатних вчених-географів, істориків, етнографів, природознавців, адже воно віддавна вважалося основою для глибокого усвідомлення природних, економічних, історичних, соціально-культурних особливостей конкретних місцевостей. З огляду на свою просторову спрямованість, краєзнавство сформувалося як самостійний напрям у географії в результаті прагнення науковців пояснити взаємозв'язки природних чинників із господарською діяльністю населення, сприяти відкриттю унікальних особливостей регіонів, формуванню патріотичних почуттів, усвідомленню місцевої самобутності [7].

Першими вченими, хто сприяв утвердженню краєзнавства як самостійної науки, були відомі географи XIX–XX століть, такі як Петро Семенов-Тян-Шанський, Василь Докучаєв, Лев Мечников, Дмитро Анучин, Семен Рудницький, Костянтин Воблій, Степан Рудницький, Павло Тутковський та багато інших. Так, Петро Семенов-Тян-Шанський заклав основи регіональних географічних досліджень, зазначивши, що вивчення природних умов та ресурсів окремого регіону відкриває ключ до глибшого усвідомлення його місця в економічній системі держави. Василь Докучаєв, засновник ґрунтознавства,

зробив вагомий внесок у формування природно-географічних основ краєзнавства, заклавши принцип комплексності вивчення природних чинників як основи просторової організації господарської діяльності. На думку Докучаєва, вивчення природних умов окремої місцевості – від клімату й ґрунтів до гідрографії – відкриває можливість оптимально спрямувати природокористування, сприяти формуванню стратегій раціональної взаємодії людини із природними ландшафтами [21].

Лев Мечников у своїх працях зробив акцент на взаємозв'язку природних умов, географії культури та розвитку цивілізацій, відзначивши важливість просторового чинника в становленні особливостей народів, їхньої культури, історичних традицій, господарської діяльності. Також видатні українські вчені, як-от Степан Рудницький, зробили значний внесок у розвиток теоретичних засад краєзнавства в Україні. Він наголошував, що вивчення природних особливостей, населення, культури й економіки окремих місцевостей сприяє формуванню просторової ідентичності, усвідомленню природної унікальності регіону, оптимізації природокористування, вдосконаленню просторової організації поселень. Для С. Рудницького краєзнавство було не лише засобом накопичення інформації про регіон, а й важливим чинником усвідомленої взаємодії природної основи місцевості з економічними й соціальними процесами.

Павло Тутковський, видатний український вчений-географ, геолог, гідролог, розглядав краєзнавство як метод всебічного вивчення місцевої природи, природних багатств, мінеральних ресурсів, сприяння їх раціональним використанню в межах конкретних регіонів. Він вказував, що глибоке вивчення місцевої природи відкриває можливість для формування принципів сталого природокористування, а отримані результати сприяють економічному, культурному й просторовому розвитку регіону.

У Чернівецькому національному університеті питанням краєзнавства займалися такі вчені-географи, як Я.Жупанський, В.Круль, В. Джаман, І.Костащук, Д.Холявчук та багато інших.

Таким чином, у працях видатних вчених-географів краєзнавство отримало чітке методологічне обґрунтування як самостійний напрям науки, спрямований не лише на опис природних, господарських, історичних, етнографічних особливостей місцевостей, а й на встановлення глибинних взаємозв'язків природного середовища й людини, виявлення регіональної специфіки формування культури, економіки, просторової організації населення. Класики географії заклали основи краєзнавства як просторової науки, спрямованої на забезпечення сталого природокористування, формування гармонійної взаємодії природної й соціально-економічної складових простору. Їхні праці є важливим теоретико-методологічним орієнтиром для сучасних краєзнавчих, природоохоронних, економіко-географічних, просторово-планувальних досліджень, сприяючи формуванню просторової культури, усвідомленої взаємодії людини й природного середовища для забезпечення сталого розвитку регіонів.

1.2. Методи географо-краєзнавчих досліджень

Географо-краєзнавчі дослідження є складним та багатоплановим процесом вивчення природних умов, історичних особливостей, господарської спеціалізації, демографічних характеристик, культури, традицій, просторової організації життя населення, природокористування та інших чинників, які формують цілісний просторовий образ конкретної місцевості.

Для отримання достовірних, глибоких та всебічних результатів у таких дослідженнях застосовується широкий спектр методів, спрямованих не лише на опис природних чи господарських особливостей території, а й на виявлення взаємозв'язків, взаємозалежностей, закономірностей формування природно-антропогенного простору [12].

Серед основних методів особливе місце посідає польовий метод, спрямований на безпосереднє вивчення природних ландшафтів, оцінку їхньої структури, виявлення особливостей клімату, гідрографії, ґрунтів, рослинності, тваринного світу, а також фіксацію просторової організації поселень, огляд

природно-антропогенних взаємодій, виявлення чинників формування природно-господарської мозаїки місцевої території.

Не менш важливим є картографічний метод, який відкриває можливість просторової візуалізації отриманих даних, сприяючи створенню географічних, тематичних, природних, ландшафтних, економіко-географічних, демографічних карт, завдяки чому забезпечується системне бачення просторової структури регіону, взаємне співвідношення природних, господарських та соціально-культурних чинників, виявлення ключових просторових закономірностей їх формування й взаємодії.

Також вагоме місце в географо-краєзнавчих дослідженнях займає метод порівняння, спрямований на виявлення особливостей регіону в зіставленні з іншими місцевостями, виділення його унікальних природних, господарських, демографічних, етнокультурних характеристик, простеження відмінностей у природно-географічних процесах, у просторовій організації господарської діяльності, особливостях природокористування, сприяючи формуванню чіткої картини просторової своєрідності краю [11].

Також важливим є використання історико-географічного методу, спрямованого на вивчення процесів формування природних, економічних, демографічних особливостей регіону в часовій перспективі, простеження їхньої еволюції, встановлення чинників, які сприяли формуванню природно-географічної структури регіону, вивчення історичних особливостей формування природно-антропогенного ландшафту, поселень, природокористування, сприяючи глибшому усвідомленню взаємозв'язків природних умов, природних ресурсів, історичних процесів освоєння місцевої території.

Допоміжними, але не менш важливими для забезпечення достовірності й глибини результатів, є методи статистичної обробки даних, спрямовані на вивчення природних процесів, демографічних характеристик населення, рівня економічного розвитку, природно-ресурсного потенціалу місцевості, а також метод аналітично-описовий, спрямований на систематизацію отриманого у результаті польових, картографічних, історичних, статистичних досліджень,

формування чіткої, цілісної, послідовної картини просторової організації природно-антропогенного простору конкретного регіону.

Застосування у взаємозв'язку всіх зазначених методів відкриває можливість не лише отримати максимально повні, достовірні й багатогранні знання про природні, економічні, історичні особливості місцевої території, а й сприяє усвідомленню глибинних взаємозв'язків природних чинників із соціально-економічними процесами, формує уявлення про просторову самобутність регіону, сприяє оптимізації природокористування, планування просторового розвитку, забезпечення екологічної рівноваги й сталого функціонування природно-антропогенного середовища в умовах сучасних викликів, сприяючи в кінцевому результаті глибшому розумінню того, як природне середовище й людина взаємодіють у межах окремої місцевої території для забезпечення гармонійного, усвідомленого, збалансованого й сталого просторового розвитку.

РОЗДІЛ 2

ФІЗИКО-ГЕОГРАФІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПУТИЛЬСЬКОЇ ГРОМАДИ

2.1. Географічне положення Путильської селищної громади

Путильська селищна територіальна громада розташована в самому серці гірської частини Чернівецької області, займаючи важливе місце в природно-географічній структурі Українських Карпат. З огляду на своє просторове розташування, громада є своєрідними воротами до гірської Буковини, відзначаючись особливим природним колоритом, сприятливим для розвитку туризму, рекреаційної діяльності, природоохоронної справи, традиційних видів господарювання. Займаючи західну частину Вижницького району, Путильська громада межує із сусідніми адміністративними утвореннями – Селятинською, Усть-Путильською, Конятинською, Вижницькою, Берегометською громадами. Таке прикордонне положення відкриває широкі можливості для транскордонного співробітництва, сприяє взаємодії культур, обміну традиційними ремеслами, товарами, послугами, сприяє формуванню особливого географічного й етнокультурного простору [11].

Територія громади простягається в межах гірських хребтів Українських Карпат – Чорногори, Гринявських гір, Покутсько-Буковинських Карпат, а в окремих місцях охоплює схили Чивчинських гір. Таке просторове розташування в умовах гірської місцевості сприяє формуванню своєрідного природного каркасу – із глибокими долинами гірських річок, мозаїкою гірських плато, лісових масивів, альпійських лук, кам'янистих відслонень, гірських ущелин. Ключова природно-географічна особливість Путильської громади – те, що вона розташована в межах басейну Білих та Чорних Черемошів, Серету, Путили, інших гірських річок, для яких характерні швидка течія, круті схили, прозора вода й сприятливий гідрографічний потенціал для гідроенергетики, рекреаційно-туристичних цілей, екологічних проєктів [7].

Рис. 1. Путильська громада на карті Чернівецької області

Географічне положення громади в гірській місцевості визначає не лише природні умови для життя населення, а й сприяє формуванню особливого мікроклімату – із вологим, прохолодним кліматом влітку, м'якими й сніжними зимами, сприятливими для розвитку гірських видів туризму, зимових видів відпочинку, оздоровчих практик. З огляду на відносну віддаленість від великих промислових центрів, територія громади відзначається екологічно сприятливими умовами, багатими природними ландшафтами, великими лісовими масивами, чистими гірськими потоками, природними заказниками й природоохоронними територіями. Таке розташування сприяє формуванню природно-рекреаційного потенціалу громади, відкриваючи широкі можливості для організації гірських походів, туристичних маршрутів, природознавчих

експедицій, сприяючи популяризації природної спадщини як важливого чинника місцевого й регіонального розвитку.

Таким чином, географічне положення Путильської селищної громади є не просто просторовим фактором, а важливим чинником формування природної, соціально-економічної, культурної й історичної самобутності регіону. Воно відкриває перспективи для комплексного природокористування, формування ефективної просторової організації господарства, сприяє транскордонним зв'язкам, популяризації природної та історико-культурної спадщини, забезпечує сприятливу базу для сталого просторового й економічного розвитку гірської громади в умовах викликів ХХІ століття.

2.2. Тектонічна будова, рельєф та корисні копалини громади

Путильська територіальна громада розташована в самому серці Українських Карпат – одного з найдавніших гірських регіонів Європи, тому особливості її природного середовища значною мірою зумовлені тектонічними процесами, спричиненими багатовіковим формуванням Карпатської гірської системи. Громада лежить у межах зовнішньої Карпатської гірської дуги, в області поширення флішових відкладів крейдового, палеогенового й неогенового періодів, представлених потужними товщами пісковиків, аргілітів, алевролітів, мергелів та глинистих сланців. Таке геологічне середовище сформувалося в результаті тривалої взаємодії тектонічних плит, коли в результаті альпійської складчастості відбулося інтенсивне зминання, насування та формування карпатських гірських структур, утворюючи низку антиклінальних складок, моноклінальних блоків, тектонічних розломів, глибоких долин та крутих гірських схилів.

Рельєф громади відзначається особливою мальовничістю й розмаїттям форм – від глибоких долин гірських річок, таких як Путила, Серет, Білий Черемош, до відносно м'яких, закруглених гірських вершин, крутих схилів, глибоко врізаних ущелин, гірських плато й мальовничих гірських пасом. Тут чергуються глибокі вузькі долини та відкриті простори платоподібних ділянок,

усіяні лісами, гірськими луками, скелястими відслоненнями. Така структура сприяє формуванню сприятливого для життя природного мікроклімату в межах поселень, а для природного середовища – особливого просторового вигляду, в якому відчувається взаємодія тектонічної основи й зовнішньої природної динаміки. Значні перепади висот – від глибоких долин (550–600 м над рівнем моря) до вершин гір (900–1200 м) – забезпечують багатоплановість природних умов, сприяють формуванню відмінних природних поясів рослинності, видового багатства флори й фауни [12].

Що стосується мінерально-ресурсного потенціалу, то в межах громади виділяється низка видів корисних копалин, сприятливих для місцевого господарського освоєння. Серед основних – пісковики й глинисті сланці, придатні для будівництва, вапняки, гравійно-галькові відклади у долинах гірських річок, а також мінеральні води, джерела яких трапляються в багатьох місцях. Значне поширення кам'яних порід забезпечує місцеве населення природними будівельними матеріалами – каменем для укріплення берегів, влаштування доріг, а піщано-гравійні відклади сприяють розвитку будівельної промисловості. Також в окремих місцях трапляються прояви мінералізації – невеликі родовища мінеральних вод, багатих гідрокарбонатами, магнієм, кальцієм, натрієм, сприятливих для рекреаційних потреб, лікувально-оздоровчих закладів, організації природно-туристичних маршрутів.

Таким чином, тектонічні особливості, спричинені багатовіковим формуванням гірської системи, істотно відбилися на природно-географічних особливостях громади. Складний, багатоплановий гірський рельєф не лише визначає природне багатство території, а й формує сприятливу основу для організації природоохоронної діяльності, туризму, рекреаційного господарства, забезпечує населення місцевими природними ресурсами, сприяючи сталому просторовому розвитку громади в умовах взаємодії природних чинників, економічної активності й природокористування. З огляду на це вивчення тектонічної будови, особливостей рельєфу та мінеральних ресурсів є ключовим для усвідомленого планування, ефективного природокористування,

забезпечення гармонії між природним середовищем, місцевим населенням й економічними процесами в межах громади.

2.3. Кліматичні та гідрологічні особливості території

Путильська громада, відповідно до кліматичного районування, належить до кліматичної підобласті Українських Карпат. Клімат території – помірно-континентальний, характеризується теплим вологим літом та помірно холодними зимами. Середня температура січня на рівнині складає близько -5°C , у передгір'ях $-5,5^{\circ}\text{C}$, у гірській місцевості від -6°C до -7°C . Середня температура липня відповідно коливається від $+19^{\circ}\text{C}$ до $+20^{\circ}\text{C}$ на рівнині, від $+17^{\circ}\text{C}$ до $+19^{\circ}\text{C}$ у передгір'ях та від $+12^{\circ}\text{C}$ до $+16^{\circ}\text{C}$ у гірській місцевості. Абсолютний максимум температур сягає $+35^{\circ}\text{C}$, а абсолютний мінімум -35°C .

Рівень опадів змінюється залежно від висотності території: від 600–650 мм (в окремих місцях на північному сході – навіть 500 мм) на рівнині, від 650–800 мм у передгір'ях до 800–1200 мм і більше в гірській місцевості. Найбільша кількість опадів випадає в теплий період року, особливо в червні–липні, коли близько 46 % усіх опадів мають вигляд сильних короткочасних злив. Тривалість вегетаційного періоду для рівнини становить 216 днів, для передгір'я – 210–215 днів, а для гірської місцевості – 136–152 дні.

Сніговий покрив нестійкий у рівнинній та передгірській зонах внаслідок частих відлиг. На рівнинах він встановлюється в кінці листопада й сходить у кінці березня, тривалість – до 110 діб, товщина – 10–20 см. У передгір'ях товщина снігового покриву сягає 20–40 см, у гірській місцевості – 60–80 см, утворюється він на початку листопада й тримається до травня.

Таким чином, кліматичні умови сприятливі для цілорічного відпочинку туристів: у зимовий період можливий гірськолижний відпочинок, а влітку – гірський, пішохідний, велосипедний туризм тощо. Серед несприятливих кліматичних явищ для регіону виділяються сильні зливи, град, тумани, ожеледиця, заметілі, хуртовини та посухи [11].

Путильська селищна територіальна громада відзначається багатою й розвиненою гідрографічною мережею, адже вона розташована в самому серці гірської частини Українських Карпат, в межах басейну Білих і Чорних Черемошів, Серету, Путили та інших гірських водотоків. Головними водними артеріями громади є річки Путила, Білий Черемош, Серет, а також численні їхні притоки – потоки й потічки, які стікають із крутих схилів гір, формують глибокі долини, сприяючи не лише створенню особливого природного ландшафту, а й забезпечуючи місцеве населення водними ресурсами для господарської, рекреаційної, побутової й інших видів діяльності. Таке гідрологічне багатство спричиняється сприятливим гірським рельєфом, який сприяє швидкому формуванню водотоків, а також кліматом, для якого характерні значні обсяги атмосферних опадів, рівномірно розподілених упродовж року, із особливим максимумом в теплий період.

Річки й потоки громади відзначаються стрімкою гірською течією, вузькими долинами, великою кількістю порогів, перекатів, невисоких водоспадів, сприятливими для гідроенергетичних, туристичних, рекреаційних можливостей. Ключова особливість гідромережі громади – її чистота, прозорість, низький рівень забруднення, спричинені відносно незначним промисловим навантаженням регіону, відсутністю великих промислових підприємств, сприятливим природним середовищем гірських ландшафтів. Гірські річки та потоки, завдяки швидкій течії, добре аеровані, характеризуються багатим кисневим режимом, сприятливим для існування цінних видів гірської іхтіофауни – форелі, харіуса, інших видів риб, для розвитку природно-рекреаційної діяльності, в тому числі спортивної, екологічної, освітньої спрямованості.

Водночас гідрологічні особливості громади спричиняють низку природних процесів, таких як паводки, особливо у періоди інтенсивних весняних сніготанень, літніх тривалих дощів, коли гірські потоки стають повноводними, спричиняючи активні ерозійні процеси, руйнуючи гірські схили, мости, дороги, створюючи природні перешкоди для господарської діяльності. З огляду на це

важливим аспектом природокористування є організація системи гідротехнічних заходів, спрямованих на регулювання стоку, укріплення берегів, захист населення від паводків, збереження природних ресурсів гірських долин [16].

Таким чином, гідрологія Путильської громади є не лише природним чинником формування місцевої природної структури, а й важливим ресурсом для економіки, рекреаційно-туристичної сфери, природоохоронної діяльності. Гірські водні потоки формують особливу природну мозаїку, сприяючи існуванню багатой гірської флори й фауни, відкривають можливість для формування сприятливого природного середовища для місцевого населення, сприяють формуванню просторової самобутності й природної унікальності громади. З огляду на це вивчення гідрології громади відкриває шлях для усвідомленого природокористування, планування просторового розвитку, оптимізації природоохоронних заходів, сприяючи забезпеченню екологічної рівноваги й сталого функціонування природно-антропогенного середовища в межах гірської місцевості.

2.4 Ґрунтовий покрив, рослинний та тваринний світ

Ґрунт – основний компонент наземних екосистем, сформований у результаті тривалої взаємодії біотичних і абіотичних чинників в умовах геологічної еволюції.

Ґрунтовий покрив гірської частини утворюють лісові буроземи. На відкритих від лісу ділянках здійснюється землеробство, а також влаштовуються культурні пасовища. Значну частину території Путильщини займає передгірна горбиста рівнина, глибоко розчленована долинами річок, струмків і балок. Такі природні умови сприяють активізації процесів зсувів, роблять район вразливим в інженерно-геологічному плані. Нераціональне природокористування спричинило загострення проблем із земельними ресурсами в усьому регіоні.

Для ефективного прогнозування й запобігання зсувним процесам спеціалісти відзначають важливість проведення детальних досліджень із зазначенням:

1. стійкості схилів;
2. можливостей для проведення земляних робіт;
3. гідрогеологічних умов;
4. місць розташування стоків;
5. особливостей дренажних систем;
6. рівня поширення підземних вод.

Внаслідок тривалого нераціонального лісокористування, особливо в гірській частині Чернівецької області, значні площі зазнали ерозії, а відносно молоді лісонасадження втратили свою природну екологічну функціональність.

Ґрунтовий покрив відзначається багатим різноманіттям, яке змінюється залежно від висоти місцевості. На рівнинах переважають сірі лісові й темно-сірі опідзолені ґрунти (близько 55%), чорноземи опідзолені (25%), а в долинах трапляються дерново-лучні й чорноземно-лучні види. У передгір'ях домінують дерново-підзолисті оглеєні ґрунти, а в гірській місцевості – буроземно-підзолисті оглеєні ґрунти. На низькогір'ях та в улоговинах поширені дерново-буроземні види (23%), а в пониженнях частинах дернові, а також лучні ґрунти.

Щоб забезпечити збереження ґрунтового покриву гірських районів Українських Карпат, вкрай важливим є глибоке вивчення його формування, сучасного стану та особливостей розвитку. Такі знання створюють надійне наукове підґрунтя для організації ефективного моніторингу природних процесів, сприяють відновленню лісового покриву, оптимізації лісокористування, запобіганню суцільним вирубкам – особливо на схилових ділянках, а також допомагають формувати економічно обґрунтовану й збалансовану систему використання гірських пасовищ.

Рослинний і тваринний світ. Путильщина вирізняється винятковим багатством рослинності й тваринного світу завдяки особливим природним умовам, наявності висотної поясності, кліматичних чинників та різноманітності ландшафтів. Тут росте понад 2 000 видів рослин, проживає понад 50 видів ссавців, близько 250 видів птахів та понад 5 000 видів комах.

Ліси, які покривають гірські й передгірські схили, слугують природними осередками для поширення лікарських рослин, грибів та ягід, а також створюють сприятливий мікроклімат для існування багатой фауни. На гребені й північно-східних схилах гірського хребта Чорний Діл трапляються природні ділянки із виходами кристалічних порід, вкриті ялиновими лісами. На вершинах виділяються відкриті простори — полонини, багаті травами, серед яких росте понад 50 видів цінної гірськолісової, субальпійської й альпійської флори. Зокрема, тут трапляється 10 видів рослин, занесених до Червоної книги України, таких як білотка альпійська, лілія лісова, орлики трансильванські та інші.

Регіон багатий представниками фауни — від великих ссавців, як-от олень, козуля, бурий ведмідь, кабан, вовк, лисиця, заєць, до рідкісних видів (рись, куниця лісова), а також багатой орнітофауни — від глухарів, тетеруків, сов, канюків, яструбів, до численних видів горобиних.

Численні види комах, земноводних (зокрема карпатський тритон, плямиста саламандра) та плазунів (ящірки, вужі, мідянка) сприяють підтриманню природної рівноваги гірської екосистеми. Гірські потоки, озера й річки є місцем існування цінних видів прісноводних риб — форелі, лосося дунайського, марени, головня, підусту, коропа, окуня, карася, щуки.

Ліси займають 258 тис. га, із яких 236,8 тис. га вкриті лісом (91,8%). Серед дерев переважають хвойні (49,5%) та листяні (46,2%) види. Ялина, бук, ялиця, дуб, граб, ясень, береза — основні лісоутворюючі породи. На передгір'ях поширені букові, грабові, яворові ліси, а на полонинах — субальпійські види рослинності. У рівнинній частині трапляється окультурена рослинність із домінуванням грабів, дубів, клена, липи, а подекуди й трав'яниста степова рослинність.

Путильські ліси відзначаються багатством грибів — боровиків, сироїжок, лисичок, підосиновиків, підберезників, опеньків тощо. Ссавців тут представлено десятками видів — від карпатської білки, мишей, кротів, їжаків, землерийок, видри й полівки до великих видів — дикої свині, благородного оленя, європейської козулі, бурого ведмедя, вовка, лисиці, борсука, рисі, тхора, видри.

У гірських річках мешкають форель, марена, головень, підуст, лосось дунайський, а в озерах – карась, короп, щука, окунь, плітка.

Чималу цінність для природних екосистем мають комахи, зокрема мурашки – природні санітари лісу. У водоймах, лісах і трав'янистих ділянках поширені види жаб, тритонів, саламандр, вужів, мідянки. Велике значення для туризму й відпочинку мають природні ландшафти, багаті флорою та фауною. Загальна площа лісів сприяє формуванню рекреаційного потенціалу гірських та передгірських районів, сприяє створенню умов для активного відпочинку.

Для забезпечення сталого природокористування важливим є створення заповідних територій, таких як природний парк «Черемоський», у межах якого під охороною перебуває 44 види рідкісних рослин, понад 120 видів хребетних тварин та близько 5 000 видів безхребетних. Такі природоохоронні заходи сприяють збереженню багатства й природної унікальності гірських екосистем для майбутніх поколінь.

РОЗДІЛ 3

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПУТИЛЬСЬКОЇ ГРОМАДИ

3.1. Демографічні зміни у Путильській громаді

Путильська селищна територіальна громада, як одна із самобутніх адміністративно-територіальних одиниць гірської Буковини, в останні десятиліття переживає період істотних демографічних перетворень, спричинених як природними процесами, так і соціально-економічними чинниками. Станом на 2020 рік чисельність населення громади складала близько 11 300 осіб, із яких у самому адміністративному центрі – смт Путила – проживало понад 3 500 жителів, а в інших 17 селах – близько 7 800 осіб. Таке просторове співвідношення населення відображає традиційно вищу питому вагу сільських жителів у гірській місцевості, однак останні роки вказують на посилення демографічних дисбалансів: природний приріст у громаді в останнє десятиліття поступився природним втратам, спричиненим як низьким рівнем народжуваності, так і зростанням рівня смертності.

Таблиця 2.1

Основні демографічні показники Путильської громади

Показник	Період	Значення
Загальна чисельність населення	2020 р.	~11 300 осіб
Кількість населення у смт Путила	2020 р.	~3 500 осіб
Кількість населення в інших селах	2020 р.	~7 800 осіб
Народжуваність	2015–2020 рр.	9–10 народжень на 1000 осіб

Показник	Період	Значення
Смертність	2015–2020 рр.	12–14 смертей на 1000 осіб
Природний приріст	2015–2020 рр.	від –1,5 до –3,2 особи на 1000 жителів
Міграційний відтік	2017–2021 рр.	30–40 осіб на 1000 жителів
Міграційний відтік у віддалених селах	2017–2021 рр.	понад 50 осіб на 1000 жителів

Протягом 2015–2020 років природний приріст населення в межах громади коливався від –1,5 до –3,2 особи на 1000 жителів, а рівень народжуваності у цей період складав в середньому близько 9–10 народжень на 1000 жителів, натомість рівень смертності сягав 12–14 випадків на 1000 жителів. Таке від’ємне природне сальдо сприяло поступовому скороченню чисельності населення, особливо в віддалених гірських селах, таких як Тораки, Сергії, Киселиці, Гробище, де природне старіння населення відчутне особливо гостро.

Ще одним чинником демографічних змін є активні міграційні процеси. З огляду на віддаленість від промислових центрів, нестачу робочих місць, складнощі в доступі до вищої освіти й медичних послуг, значна частка працездатної молоді залишає межі громади – як у напрямку інших регіонів України, так і в пошуках сезонної чи постійної роботи за кордоном (в основному в країнах ЄС). Тільки в період 2017–2021 років відтік населення складав у середньому 30–40 осіб на 1000 жителів громади, а в окремих гірських селах цей показник міг перевищувати 50 осіб на 1000 жителів, спричиняючи демографічне спустошення віддалених поселень, старіння населення, дефіцит кваліфікованої робочої сили.

Таблиця 2.2

Розподіл постійного населення громади

за віком	за статтю	за місцем проживання	за національністю
від 0 до 5 років: 715 осіб; 5 до 6 років: 255 осіб; 6 до 18 років: 2104 особи; 18 до 60 років: 6604 особи; старші 60 років: 2033	чоловіки: 5719 осіб (48,84% до загальної кількості населення), жінки: 5985 осіб (51,16% до загальної кількості населення).	міське: 3685 осіб (31,46% до загальної кількості населення), сільське: 8026 осіб (68,53% до загальної кількості населення).	українці (99,32%) росіяни (0,38%) румуні (0,07%) молдовани (0,07%) інші (0,13%)

Таким чином, демографічні зміни в межах Путильської громади відзначаються від'ємним природним приростом, активними міграційними процесами, старінням населення й формуванням просторової асиметрії в межах окремих населених пунктів. З огляду на ці процеси, ключовими завданнями для органів місцевого самоврядування є формування ефективних програм закріплення населення в межах громади, сприяння природному відтворенню, підтримка молоді, створення сприятливого економічного клімату для підприємницької активності, покращення якості життя й доступності послуг для всіх категорій населення. Таке усвідомлене просторове планування сприятиме не лише подоланню негативних демографічних тенденцій, а й забезпечить сталий розвиток гірської громади в умовах сучасних викликів [18].

3.2. Етнічна структура населення громади

Путильська селищна територіальна громада відзначається відносно однорідним етнічним складом населення, який сформувався в результаті тривалого історико-географічного процесу заселення гірської Буковини. Основу населення громади становлять етнічні українці, переважно представники гуцульської субетнічної групи, чия культура, побут, мова, народні традиції, ремесла й особливий спосіб життя глибоко вкорінені в природні ландшафти гірської місцевості. Гуцули – самобутня етнографічна спільнота, для якої характерні багатий фольклор, традиційне дерев'яне будівництво, народні ремесла (гончарство, ткацтво, різьба по дереву), а також особливий уклад господарювання, пристосований до природно-географічних умов Карпат.

Поряд із українцями в межах громади проживають нечисленні представники інших етносів – переважно румуни, а також окремі сім'ї інших національностей, які історично заселяли прикордонні гірські території. Таке етнічне розмаїття сприяє формуванню особливого просторового колориту, взаємопроникненню традицій, взаємодії культури, мови, ремесел, сприяючи взаємоповазі й толерантності в межах громади. Традиційно в гірських поселеннях відзначаються особливим чином місцеві народні святкування, колоритні гуцульські весілля, етнографічні й культурні заходи, спрямовані на популяризацію місцевої культури й природної самобутності.

Таким чином, етнічна структура населення в межах Путильської громади є не лише результатом багатовікової взаємодії природних, історичних, культурних чинників, а й важливим чинником просторової організації життя, формування місцевої культури й етнографії. Стійке домінування гуцульської субетнічної групи сприяє формуванню особливого просторового й культурного середовища, сприятливого для збереження народних традицій, природно-антропогенного укладу господарювання, сприяючи усвідомленню місцевим населенням своєї історичної самобутності. Така особливість є важливим чинником для формування регіональної туристично-рекреаційної спеціалізації, сприяючи популяризації природних, історичних, культурних цінностей,

відкриваючи можливість для взаємодії місцевої громади із зовнішнім простором, формування основ для сталого, просторового й культурного розвитку в умовах гірської місцевості.

3.3. Господарство та розвиток бізнесу в громаді

Господарство Путильської селищної територіальної громади формувалося в умовах особливого природного середовища гірської Буковини, відзначається багатоплановим спрямуванням, багатим природно-ресурсним потенціалом, сприятливим для розвитку лісового, аграрного, туристично-рекреаційного, ремісничого та інших видів економічної активності. Традиційні види господарювання – лісова промисловість, деревообробка, тваринництво, гірське рослинництво – залишаються важливими чинниками економічної спеціалізації громади й забезпечують робочими місцями значну частину місцевого населення. Лісова галузь, як основа економіки громади, функціонально сприяє не лише отриманню природної деревини для місцевої деревообробки, а й забезпечує формування сировинної бази для підприємств меблевої промисловості, народних промислів, виготовлення традиційних гуцульських виробів із дерева, сувенірів, предметів побуту.

Сільське господарство в межах громади характеризується сприятливими природними умовами для розвитку вівчарства, козівництва, пасовищного тваринництва, бджільництва, заготівлі лікарських трав, ягід, грибів, інших недеревних природних ресурсів. Традиційне природокористування в гірських умовах сприяє формуванню екологічно чистої продукції – карпатського меду, гуцульської бринзи, сиру, м'яса, а також сприяє популяризації брендів місцевої гастрономії як основи для формування туристично-рекреаційної спеціалізації громади.

Останніми роками в межах громади активно розвивається туристичний сектор, спрямований на популяризацію природних, історичних, культурних ресурсів краю. З'являється чимало невеликих готелів, гостьових садиб, зелених туристичних обійсть, закладів харчування, центрів активного відпочинку. Таке

просторове розширення туристичних послуг відкриває можливість для залучення інвесторів, сприяє популяризації природно-ландшафтної спадщини, популяризації гірських маршрутів, сприяє формуванню стійкого іміджу громади як сприятливого місця для відпочинку й оздоровлення.

Поступова модернізація місцевої економіки сприяє появі невеликих підприємств у сфері переробки місцевої сировини, виготовлення екологічно чистої продукції, сприяє активізації підприємницької діяльності в галузях харчового виробництва, традиційних ремесел, народного промислу. Велике значення для економіки громади мають лісопильні цехи, невеликі меблеві підприємства, цехи для виготовлення будівельних матеріалів, сприяючи забезпеченню місцевого населення робочими місцями, отриманню додаткового прибутку, сприяючи економічній активності віддалених гірських поселень.

Загальна кількість зареєстрованих суб'єктів господарювання - 516 од., в тому числі:

юридичних осіб - 25 од., з них економічно активних (бюджетоутворюючих) 2 од.; фізичних осіб-підприємців 491 од., з них ведуть діяльність 491 од.

Таблиця 3..3

Торгівля та послуги в громаді

<i>назва</i>	<i>кількість</i>	<i>потужність/площа</i>
Торгові центри – об'єкти оптової торгівлі	4	695,6
Магазини	104	10253
Аптеки	9	318,28
Кіоски	17	870
Ресторани	4	222 пос. місця (Путила)
Бари	8	151 пос. місце (Путила)
Кафе	3	59 пос. місць (Путила)
Ринки	1	(Путила)

Станції техобслуговування автомобілів	4	-
Автомийки	4	-
АЗС	3	
Поштові послуги (назва суб'єкта господарювання)	1 – Укрпошта, 1 – Нова пошта	-
Пункти ремонту побутової техніки	1	-
Пункти ремонту взуття	1	-
Пункти ремонту та пошиття одягу	2	-
Салони краси	10	-
Фотосалони	1	-
Весільні салони	-	-
Салони ритуальних послуг	1	-
Сауни, лазні	2	-
Цехи з обробки деревини	25	
Цехи з виготовлення продуктів харчування (вказати види)	-	-
Пекарні	5	-
Кондитерські	-	-

Таким чином, господарство та розвиток бізнесу в межах Путильської громади є результатом взаємодії природних чинників, природно-географічних особливостей гірської місцевості, етнокультурних традицій місцевого населення, просторової організації поселень, сприятливих для формування природно-економічних кластерів у сфері лісового господарства, туризму, народних промислів, харчового виробництва. Збереження природної спадщини,

підтримка традиційних видів природокористування, сприяння розвитку місцевого підприємництва відкривають перспективу для сталого просторового, економічного й культурного розвитку громади в умовах сучасних викликів, сприяючи формуванню унікальної регіональної економіки, в основі якої гармонійне співіснування природного середовища й людини, взаємопроникнення природно-ресурсних можливостей із просторовим плануванням, розвитком туристичних, рекреаційних, етнографічних, природоохоронних, економічних ініціатив для забезпечення високої якості життя в гірській місцевості.

РОЗДІЛ 4

КРАЄЗНАВЧА ХАРАКТЕРИСТИКА ПОСЕЛЕНЬ ГРОМАДИ

4.1. Селище Путила – центр громади

Путила (раніше Сторонець-Путилів, Путилів) – селище, адміністративний центр Путильської громади та до реформи 2020 р. – району. Розташоване в горах Українських Карпат, на висоті близько 624 м над рівнем моря, над річкою Путила (Путилка), притокою Черемоша. Станом на 2001 рік тут мешкало 3 265 осіб, а сьогодні – приблизно 3 400 жителів.

До 26 січня 2024 року Путила мала статус «селища міського типу», після чого перейменована на «селище» в рамках адміністративної реформи. Колишній район приєднаний до Вижницького.

Путила розташована в межах Верховинсько-Путильського низькогір'я з гірським рельєфом. Подекуди простягається до гринявських масивів і межує з Румунією на віддалі 5–10 км.

Перша письмова згадка про Путили датується 1501 роком. Назва походить або від латинського *puteus* («колодязь»), або від слов'янського кореня *путь* («шлях/течія») – що відображає роль поселення уздовж річки.

У різні історичні епохи територія перебувала під владою Київської Русі, Галицько-Волинського князівства, Румунії та Австро-Угорщини, а після Другої світової війни – увійшла до складу УРСР.

Путила розташована над гірською річкою Путила, яка має характерну прозорість і швидку течію. Вона формує мальовничу долину, важливу для збереження гідроекосистем.

Навколо селища – хвойні та букові ліси; вище – гірські пасовища та скелясті відслонення. Станом на 2021 року тут активно розвивається туризм: працюють садиби, гостьові будиночки, є туристичні маршрути й рекреаційні центри.

Нинішня чисельність – близько 3 400 осіб. Незважаючи на історичну спадкоємність заселення, останні десятиліття характеризуються старінням

населення і сезонною міграцією молоді, що спричинено обмеженістю робочих місць та доступом до інфраструктури.

Економіка селища Путила ґрунтується переважно на лісогосподарській діяльності та деревообробці, які історично залишаються провідними галузями для місцевого населення. Тут діють невеликі підприємства, спеціалізовані на виготовленні меблів, будівельних матеріалів, традиційних ремісничих виробів із дерева. Також активного розвитку в останні роки набуває сфера туризму, спрямована на популяризацію місцевої культури й природних багатств: відкриваються гостьові садиби в гуцульському стилі, зелені оселі, заклади харчування, спрямовані як на відпочинок туристів, так і на відродження місцевої гастрономії.

Соціальна інфраструктура Путили представлена центральним культурно-просвітницьким закладом, місцевою школою, дитячим садком, а також кількома бібліотеками й клубами, які сприяють організації дозвілля для місцевого населення, підтримують традиції, сприяють поширенню культури й знань. Транспортне сполучення забезпечується основною дорогою, прокладеною вздовж долини річки Путила, завдяки чому існує можливість регулярного автобусного зв'язку із Вижницею, розташованою на відстані близько 30 кілометрів, Чернівцями – приблизно 110 кілометрів, а також із прикордонними районами Румунії.

Путила відома не тільки своїм господарським потенціалом, а й історико-культурними пам'ятками, серед яких особливе місце посідає Меморіал Юрію Федьковичу – видатному письменнику й громадському діячеві, чия творча спадщина тісно пов'язана із цим краєм. При меморіалі функціонує музей, відкритий для відвідувачів. Туристичний потенціал селища вражає природними ландшафтами: гірські маршрути, мальовничі долини, можливість організації піших походів, кінних прогулянок, сплавів гірськими річками, екскурсій до природних пам'яток, гірськолижний відпочинок у зимовий період – усе це робить Путила популярним місцем для активного й екологічного відпочинку, сприяючи формуванню сталого туризму в регіоні.

Перспективами розвитку громади є сприяння активізації туризму – від екологічних форм відпочинку до активних видів гірських мандрів, популяризація етнокультурної спадщини та місцевого колориту. Також важливим напрямом є вдосконалення лісового господарства й деревообробної галузі шляхом упровадження принципів раціонального природокористування, оптимізації технологій переробки місцевої сировини, створення сприятливих умов для місцевого підприємництва. Значне місце відведено державним програмам підтримки, спрямованим на зміцнення економічного потенціалу громади, забезпечення гідної якості життя для місцевого населення, модернізацію інфраструктури, залучення зовнішніх інвесторів у туристичну, рекреаційну, природоохоронну й соціальну сферу – усіх тих чинників, завдяки яким Путила здатна утвердитися як важливий туристично-економічний центр гірської Буковини.

Путила – самобутній центр Карпатського краю, зі сполученням історичних коренів, природної краси, етнокультурного колориту та молодих економічних ініціатив. Її розвиток має стати прикладом гармонії між збереженням традицій, зростанням добробуту та екологічною відповідальністю.

4.2. Краєзнавчий опис сільських поселень громади

Путильська селищна територіальна громада – самобутнє адміністративно-територіальне утворення гірської Буковини, в складі якого, окрім адміністративного центра – селища Путила, – функціонують 17 мальовничих гірських сіл, кожне з яких відзначається своїми природними особливостями, історико-культурними традиціями, своєрідними ландшафтами й просторовим укладом життя. Так, село Випчина – невелике гірське поселення, відоме сприятливими умовами для гірського туризму, багатими лісами, джерелами чистої гірської води, традиційними ремеслами й природними маршрутами для активного відпочинку. Село Греблина, розташоване в долині одного із гірських потоків, відзначається спокоєм, віддаленістю від шуму великих трас,

мальовничими природними краєвидами, можливостями для організації піших походів. Село Гробище – гірський куточок із самобутньою природою, сприятливий для відпочинку в горах, місце, де особливо відчувається природне багатство й віддаленість від урбанізації.

Дихтинець – одне із ключових гірських поселень громади, відоме історичними та природними місцями, сприятливе для туризму, популярне як місце для гірських мандрів, кінних прогулянок, відпочинку в гірській місцевості. Село Замогила відзначається особливим природним ландшафтом, глибокими долинами, багатими лісами й сприятливим кліматом для екологічних видів відпочинку. Киселиці – самобутнє гірське село, відоме традиційними промислами, сприятливими умовами для гірської рекреації й природознавчих мандрів. Село Малий Дихтинець – віддалене гірське поселення, багате природними ландшафтами, сприятливе для розвитку зеленого туризму й відпочинку в умовах недоторканої природи.

Паркулина – невелике, але особливе гірське село із сприятливими умовами для традиційного гірського господарювання, активного відпочинку й вивчення місцевої природної спадщини. Село Площі відзначається природними просторами, гірськими ландшафтами й віддаленими маршрутами для туристів, сприяючи відкриттю для відвідувачів особливостей карпатської гірської місцевості. Село Поляківське – поселення із сприятливим мікрокліматом для відпочинку, багатими природними ресурсами, гірськими лісами й самобутніми природними місцями, відкритими для пізнавальних туристичних маршрутів. Рижа – гірське село, відоме своїм природним багатством, сприятливими умовами для відпочинку й туризму в гірській місцевості.

Села Рипень, Сергії, Соколій – важливі складові громади, в яких відчувається особливий дух гірської культури, природної самобутності, сприятливий мікроклімат для відпочинку, активних видів туризму, природознавчих маршрутів, сприяючи формуванню просторової мозаїки гірської громади. Села Тесницька й Тораки відзначаються сприятливими природними умовами для традиційного природокористування, можливостями

для гірської рекреації, відкриття природних багатств гірських долин, організації екологічного туризму. Село Фошки, віддалене в гірській місцевості, є місцем особливого природного колориту, сприятливим для відпочинку в умовах природної тиші, сприяючи відкриттю для відвідувачів справжньої карпатської природної самобутності.

Таким чином, усі населені пункти, від адміністративного центра – Путили, до віддалених гірських сіл – Тораків, Фошків, Киселиць, Сергіїв, Соколія, Гробища, Греблини й інших, – формують просторову й природно-географічну мозаїку, в основі якої лежать природні ландшафти, гірські долини, багаті лісові масиви, самобутні природні умови для відпочинку й проживання. Кожне із сіл громади є не лише самостійним природно-культурним простором, а й важливим чинником формування загальної просторової й економічної структури Путильської громади – місцевої території, в якій гармонійно взаємодіють природне середовище, культура, побут, традиційні промисли, сприятливий клімат для туризму й природокористування, відкриваючи широкі можливості для сталого просторового, природно-економічного й соціально-культурного розвитку гірської Буковини.

4.3. Туристична привабливість Путильської територіальної громади

Путильська селищна територіальна громада є одним із найяскравіших природно-туристичних центрів гірської Буковини, місцем, де самобутня культура, природне багатство, історична спадщина й унікальні ландшафти формують сприятливий простір для активного відпочинку, оздоровлення, екологічного, спортивного, етнографічного та природознавчого туризму. Просторове розташування в самому серці Українських Карпат, в межах гірських долин, мальовничих схилів, природно-заповідних територій відкриває для громади величезні можливості для формування сприятливого туристичного іміджу, сприяючи популяризації природної, культурної, історичної спадщини регіону.

Особливу привабливість для відвідувачів мають природні ландшафти громади – гірські долини, прозорі води гірських річок Путили, Серету, Черемошу, а також багаті лісові масиви, гірські луки й природні оголення карпатських схилів. Круті гірські схили, мальовничі плато, карстові форми, природні оголення гірських порід відкривають широкі можливості для організації активних видів відпочинку – гірських походів, піших маршрутів, екскурсій природними стежками, скелелазіння, рафтингу, гірськолижних видів спорту. Для багатьох туристів саме природні багатства гірської місцевості стають важливим чинником вибору місця відпочинку, сприяють усвідомленню природної унікальності громади, відкривають можливість відчутти гармонію природного середовища й місцевої культури.

Не менш вагомим чинником туристичної привабливості громади є багата історико-культурна й етнографічна спадщина – самобутня гуцульська культура, старовинні ремесла, традиційне народне мистецтво, місцева кухня, звичаї й обряди, втілені в місцевій архітектурі, фольклорі, побуті, святкових подіях. Такі туристичні особливості відкривають можливість для організації етнографічних турів, відвідування музеїв, природно-архітектурних об'єктів, відкривають для туристів простір для усвідомлення культури, історії, природної унікальності гірської громади.

Путильська громада сприятлива для організації відпочинку в усі пори року – влітку відзначається популяризація піших гірських походів, активних природознавчих маршрутів, відвідування природних водоспадів, мальовничих долин, місцевих природних заповідників. Зимова пора відкриває можливість для розвитку гірськолижного туризму, лижних прогулянок, відпочинку в гірських садибах, сприяючи формуванню іміджу громади як сприятливого простору для активних видів відпочинку, гірської рекреації й спортивного туризму.

Таким чином, туристична привабливість Путильської громади є результатом органічної взаємодії природних чинників, природно-ландшафтних багатств, історичних традицій, етнокультурної самобутності, сприятливого просторового планування туристичних маршрутів. Унікальність природних

умов, багатство природної та історико-культурної спадщини відкривають можливість для формування сприятливого туристично-рекреаційного простору – від активного гірського туризму й екологічних маршрутів до етнографічних мандрів, природознавчих турів, культурних заходів, сприяючи популяризації природних цінностей, відродженню місцевої культури, сприянню сталому просторовому й економічному розвитку громади в умовах гірської місцевості. Таке усвідомлене й збалансоване використання природно-туристичних ресурсів відкриває перспективу для утвердження громади як одного із провідних туристичних центрів гірської Буковини – місця, де природне багатство, просторовий простір гірської місцевості й культура місцевого населення взаємодіють у гармонії, відкриваючи для гостей шлях до усвідомлення природної, історичної й етнокультурної цінності цієї особливої карпатської території.

ВИСНОВКИ

Дослідження географічної характеристики Путильської селищної територіальної громади відкриває цілісне уявлення про цей унікальний гірський простір, сприяє глибшому усвідомленню природних, економічних, соціально-культурних особливостей громади, вказує на взаємозв'язки природних умов із просторовим укладом життя населення. Громада, розташована в самому серці гірської Буковини, в межах Верховинсько-Путильських Карпат, є прикладом гармонійного взаємопроникнення природних чинників, історичних традицій, економічної спеціалізації, просторової організації поселень, особливого природно-культурного ландшафту, в якому природні багатства гірської місцевості тісно взаємодіють із господарською активністю, традиційними промислами й етнокультурними особливостями місцевого населення.

Дослідження природних умов – тектонічної будови, рельєфу, клімату, гідрографії, природних ресурсів – вказує на сприятливий природний потенціал для економічного й рекреаційного освоєння. Ключова особливість території – гірський ландшафт із глибокими долинами, мозаїкою природних екосистем, чистими гірськими потоками, багатими лісами, сприятливим кліматом для формування особливого простору гірської культури, традицій природокористування, туризму й рекреації. Таке природне середовище не лише формує природні рамки існування громади, а й сприяє відтворенню природних ресурсів, сприяє гармонії взаємодії природних чинників із просторовим плануванням, відкриваючи можливості для реалізації природоохоронних програм, оптимізації природокористування й формування сталого природно-господарського середовища.

Водночас демографічні процеси в межах громади – природне старіння населення, від'ємний природний приріст, активні міграційні процеси, особливо в гірських поселеннях, – вказують на необхідність формування спеціальних програм із закріплення населення, сприяння поверненню працездатної молоді, забезпечення сприятливого економічного клімату для місцевого населення. Збереження етнічної самобутності, популяризація традиційних промислів,

гуцульської культури, природно-ландшафтної спадщини відкривають широкі можливості для розвитку активних форм туризму – від екологічних маршрутів до гірських спортивних мандрів, сприяючи створенню сприятливого простору для економічного, природно-екологічного й соціально-культурного відродження.

Таким чином, просторовий потенціал Путильської громади є результатом взаємодії природних, економічних, демографічних, історичних чинників, формуючи самобутню природно-культурну мозаїку гірської місцевості. Для забезпечення сталого просторового розвитку громади в умовах сучасних викликів важливим є раціональне природокористування, підтримка природного й демографічного потенціалу, сприяння активізації місцевого підприємництва, створення сприятливого середовища для розвитку туризму, гірських видів відпочинку, етнографічних маршрутів, природознавчих екскурсій, сприяння відродженню місцевої культури й господарських традицій. Реалізація таких принципів сприятиме не лише економічному відродженню гірської громади, а й забезпечить гармонію природного, просторового, господарського й культурного розвитку, відкриваючи для місцевого населення й гостей широкі можливості для взаємодії із природними й історико-культурними ресурсами в умовах сталого, усвідомленого просторового планування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України : офіц. текст. – Київ : Просвіта, 1996. – 72 с.
2. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР. – Київ : Верховна Рада України, 1997. – 56 с.
3. Стратегія розвитку Чернівецької області на період до 2027 року. – Чернівці : Чернівецька ОДА, 2020. – 98 с.
4. Атлас Чернівецької області / ред. Г. І. Скопенко. – Київ : Картографія, 2009. – 128 с.
5. Географія населення: навч. посібник / В. Ю. Паламарчук. – Харків : ХНУ, 2019. – 315 с.
6. Тутковський П. А. Краснзнавство як метод вивчення природних умов місцевості. – Київ : Держвидав, 1923. – 57 с.
7. Природа Українських Карпат / під ред. К. І. Геренчука. – Львів, 1968. – 265 с.
8. Степаненко А. П. Тектоніка Українських Карпат. – Київ : Наук. думка, 1985. – 276 с.
9. Клімат Буковини / ред. С. М. Яремчук. – Чернівці : Зелена Буковина, 2018. – 168 с.
10. Гуцульщина : етнографічні нариси / ред. І. П. Коваленко. – Львів : Світ, 2005. – 276 с.
11. Тваринний світ Карпат / ред. Ю. І. Савчин. – Ужгород : Карпати, 2001. – 312 с.
12. Рослинність гірських районів Чернівецької області / уклад. М. Д. Костюк. – Чернівці : Зелена Буковина, 2017. – 198 с.
13. Ландшафти гірської Буковини / ред. С. І. Гринюк. – Львів : ЛНУ, 2019. – 212 с.
14. Транспортні зв'язки гірських громад Карпат / ред. Ю. І. Петренко. – Київ : Транспортні технології, 2020. – 154 с.

15. Державний комітет статистики України. Статистичний щорічник Чернівецької області. – Київ : Держстат, 2021. – 287 с.
16. Інформація про Путильську ТГ [Електронний ресурс] // Сайт Путильської селищної громади. – Режим доступу : <https://putyla.gov.ua/>. – Назва з екрану.
17. Туристичні маршрути гірської Буковини [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.bukovina.travel/>. – Назва з екрану.
18. Звіт про природні ресурси Путильської ТГ за 2022 рік. – Путила : Селищна рада, 2023. – 67 с.
19. Лісове господарство Карпат / ред. М. В. Кулик. – Львів : Світ, 2011. – 235 с.
20. Туристично-рекреаційний потенціал Карпат. – Київ : КНЕУ, 2019. – 278 с.
21. Етнографія гуцулів / ред. К. П. Слюсар. – Львів : Інститут народознавства, 2008. – 312 с.
22. Книга природи гірської Буковини / ред. А. І. Коваль. – Чернівці : Зелена Буковина, 2021. – 176 с.
23. Інвестування в туристичну галузь гірських громад / ред. І. І. Павлюк. – Київ : Інвест-центр, 2022. – 127 с.
24. Заклади культури й туризму Путильської громади. Інформаційний бюлетень. – Путила : Культцентр, 2023. – 48 с.
25. Програма соціально-економічного розвитку Путильської ТГ на 2024–2027 рр. – Путила : Селищна рада, 2023. – 94 с.

ДОДАТКИ

Додаток А. СПОРТ, ТУРИЗМ ТА РЕКРЕАЦІЯ

<i>назва</i>	<i>кількість/ потужність</i>	<i>місце розміщення, адреса</i>
Парки	-	-
Зони відпочинку	-	-
Стадіони	1	-смт Путила (ще 4 при школах)
Спортивні майданчики	3	При Школах сіл Сергії, Фошки та Рипень
Інші спортивні споруди(назва)	-	-
Басейни	-	-
Дитячі майданчики	-	-
Культові споруди	12 (церви); 39 (каплички)	смт Путила - 4: - Св. Миколая;- - Св. Духа (УПЦ); - Св. Іоана Предтечі (Тораки); - Св. Покрови (УГКЦ); 11 каплиць; с. Сергії - 4: - Вознесіння Ісуса Христа; - Св. Георгія (Красний Діл); - Св. Трійці (Рипень); - Царя Крнстантина та Олени (Фошки); 8 каплиць; с. Киселиці – 1; - Св. Трійці; 12 каплиць; с. Дихтинець -3; - Св. Дмитрія; - Св. Іоана Предтечі (Замогила); - Св. Ікони Божої Матері (Греблина); 8 каплиць; Село Сергії школа адвентистів 7 дня
Пам'ятники	3	смт Путила – 2: -Юрій Федькович (площа); -Юрій Федькович 9садиба); с. Сергії – 1: -Лусян Кобилиця;
Пам'ятки історії	5	смт Путила -2: -садиба Юрія Федьковича; -братська могила радянських воїнів(парк); с. Сергії – 2: - садиба Л. Кобилиці(Красний діл);

		-пам'ятний знак односельцям, які загинули в роки політичного протиборства; с. Дихтинець – 1: - пам'ятний знак односельцям, які загинули в роки політичного протиборства
Природно-заповідні зони	-	-
Туристично-розважальні комплекси	1	Оздоровчий комплекс «Тихий хутір» с.Сергії вул Головна
Готелі	-	-
Бази відпочинку	-	-
Інші споруди туристичного призначення (назва)	-	-
Туристичні агенції/ філії/оператори (назва)	-	-

Додаток Б. ФІНАНСИ

2021 рік: ДОХОДИ бюджету всього 107820,250 тис. грн., з них власні доходи 40100,0 тис. грн., трансферти/базова дотація 66480,250 тис. грн.

Власні доходи за видами надходжень:

	Сума , тис. грн.	% від загальної суми власних доходів
Податок на доходи фізичних осіб	28600,0	71,3
Плата за землю	2550,4	6,4
Єдиний податок	4296,8	10,7
Акцизний податок	715,3	1,8
Податок на нерухоме майно	723,4	1,8
Екологічний податок	-	-
Туристичний збір	44,7	0,1
Інші (назва)	3169,4	7,9

2021 рік: ВИДАТКИ бюджету всього 107820,250 тис. грн, з них за функціями:

	Сума, тис. грн.	% від загальної суми видатків
Освіта	85231,7	79,0
Охорона здоров'я	2448,5	2,3
Культура	3427,0	3,2
Соціальний захист	1838,0	1,7
Благоустрій	4222,0	3,9
Утримання апарату	7962,9	7,4
Витрати бюджету розвитку	54,5	0,05
Фізична культура і спорт	990,9	0,9

Додаток В. СОЦІАЛЬНА СФЕРА

Загальна кількість комунальних установ, що перебувають на балансі громади 16 од.

ОСВІТА

<i>вид установи</i>	<i>кількість</i>	<i>потужність</i>	<i>фактична завантаженість</i>	<i>якісні показники</i>
Заклади загальної середньої освіти, в тому числі:	9	2300	1845	
ЗЗСО I-III ступеня з них:	5	2054	1727	21,6
Опорні школи	-			
Ліцеї	-			
ЗЗСО I-II ступеня	1	130	45	6,4
ЗЗСО I ступеня	3	107	87	12
Заклади дошкільної освіти	4	377	407	68 % охоплення дошк. освітою
ДЮСШ	1	300	248	кількість секцій-5
Центри інклюзивної освіти	1	6648	69	

Підвезення учнів до школи 563 осіб, наявність шкільного автотранспорту 6 од.

ОХОРОНА ЗДОРОВ'Я

<i>Вид установи</i>	<i>Кількість</i>	<i>Потужність ліжок/ відвідувачів</i>	<i>Кількість лікарів</i>	<i>Кількість середнього та молодшого медперсоналу</i>
Фельдшерсько-акушерські пункти	10		-	12 – середній, 3 - молодший
Амбулаторії загальної практики сімейної медицини	1 Путила, 1 Сергії	10 -	6 1	12-сер., 1-мол. 12-сер., 1-мол.
Лікарні	1	215	36	92-сер., 47-мол.
Поліклініки	-	-	-	-
Санаторії	-	-	-	-

Наявність автомобілів швидкої допомоги всього: 5 од.

КУЛЬТУРА

<i>Вид установи</i>	<i>Кількість</i>	<i>Потужність</i>	<i>Штатна чисельність</i>
Будинки культури	4 (1- РБК та три сільських: Сергії, Киселиці, Дихтинець)	240 місць (сер.показник)	13 (10,5 пос. окл.)

Клуби	7 (Паркулина, Риж, Фопки, Рипень, Гробище, Замогила, М. Дихтинець)	100 місь (сер.показник)	7 (4,75 пос. окл.)
Музеї	1 (+1 на громадських засадах музей Л. Кобилиці)		2
Бібліотеки	9 (1-снт Путила, 8 бібліотек-філій)	500 чит. (сер. показник)	13 (11,0 пос. окл.)
Школи естетичного виховання	2 (музична та художня)	202 учні	25

Об'єкти незавершеного будівництва соціальної сфери: 1 од. - амбулаторія с. Дихтинець.